

Սոփերք, էջ 131, միայն վերջին անգամ թողիկոս և լուծին զՎահան: Եւ այսպէս
 կը դնէ քորէշի՝ փոխանակ քորիշի):
 Քորէշ բառին համար Սոփերքի հրա- կեցեալ քարէշ ի տեղի քարէշի՝ Ստե-
 տարակիչը (էջ 158) կը ծանօթագրէ թէ փաննոս յ(Ունի և Վահան ի Վասպուրա-
 « Զբառս օտար և որպէս թուի ասորի, կան (տպ. էմինի, էջ 212): Երկուքին
 վարէ ուրեք և Ստեփանոս Ուռուկեան, նմանութիւնը կատարեալ է. վերջինին մէջ
 և տայ զիմաստ հախարոս կամ հակառակ յայտնի կ'երևայ որ բառը կը նշանակէ
 իշխանի»: Օրբելեանի այս հատուածն է. յայտնի կ'երևայ որ բառը կը նշանակէ
 կարգեցին ի տեղի նորա զայլ ոմն կա- տով առնելու է նաև առաջինին մէջ,
 (Շարայարելի) Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՎԱՍՎԱՍՈՒՄ ԻՆ ՎԵՐԻՆ

ԻՆՏՐԱ աստուածն որուն հոգին կը տիրէ
 Երկնակամար շափուղային ոսկեղէն,
 Ծիածանին հիւսուած ամեն գոյներէ,
 Եւ աստղերուն որոնց անթիւ լոյսերէն
 Զահագարդուած է աշխարհն իր էութեան,
 Տեսաւ զիշեր մը ճամբուն վրայ Քաղաքին
 Ուր Գանգէսի ուխտաւորները կ'երթան,
 Հին բանաստեղծն, անմահական Վալմիքին...
 Փոշեթաւալ պատմուճանով հնամենի,
 Ուղեորի ցուպը ձեռքին դողդոջուն,
 Եւ հերարձակ՝ ան կը քալէր անհունի
 Տառապանքով խորունկ աչքերը լեցուն...
 Կուրծքին վըրայ եօթը լարով պըրկըւած
 Քընար մ'ունէր, ցուլի կառափ մը որուն
 Ճակատին տակ կը մոնչէր ոյժը պարտուած
 Աստուածային օրէնքներէն անանուն...
 Եւ ամայի ճամբաներէն տանելով
 Թոգնատխուր ու վշտակոծ իր հոգին
 Մենեաններուն գեղաքանդակ սիւներով,
 Այսպէս կ'երթար մեծ քնարակիւր Վալմիքին...
 Երբ ան վերցուց աչքերն երկինք, աստղերէն
 Շըքեղավառ կ'իջնէր տեսիլքն ինտրայի,
 Ու ծնրադրեց, իր ուսին վրայ տարօրէն
 Զգալով ձեռք մը ծանրութեամբ սիրելի...
 — « Դու ո՛վ Սիրոյ, զիւցազնութեան հազներգու,
 Որ լա՛ւ գիտես երկնքին տակ շաղկապուած
 Կեանքի, մահուան, այս ճամբաները երկու,

Անոյշ երգով տառապանքն եւ հրապուրած...
 Դուն որուն սիրտը սափոր մ'է արցունքի,
 Որուն աչքերն են հաւատքով տեսլացած,
 Քեզի կուտամ այս խոր Բաժակը ոսկի
 Ուր եւ գինին եմ անըսպառ լեցուցած...
 Ո՛վ հագնեցող, որուն առջև կը բացուին
 Ապարանքի դռներ, և դուռը հիւղին,
 Դուն որ հոգի մ'ունիս ծաղկած երկինքէս,
 Արեւորէն ամէն տան մէջ կը մտնես,
 Արքայազուն և հէգ զաւակ աղքատի,
 Դուն որուն երգն արտասուելով կը ժպտի,
 Ա՛ռ այս փոքրիկ ու ոսկեղէն Բանալին
 Որ քեզ համար պիտի բանայ խորհուրդով
 Մահուան աշխարհն ուր պիտի գաս անվրդով
 Ու բալածիգ ճամբաներէն Ստուերին,
 Պրսակուելու յաւերժական աստղերէն...
 Ո՛վ Վալմիքի, Դուն որ գիտես մեղմօրէն
 Շնչել բոյրերն հոգիներու պարտէզին,
 Դուն որ գիտես լեցնել սափորդ անապակ
 Աղբիւրներէն որ մարգարիտ կը հոսին,
 Քեզի կու տամ այս անթօշ Վարդն սպիտակ...
 Լեցուր Բաժակդ և արբեցիր առ յաւէտ,
 Թո՛ղ կուրծքիդ վրայ սիրոյ Մաղիկը բուրէ,
 Ու զարդարուին՝ գեղեցկութեան երգերէդ
 Մենեանական սիւներն ամբողջ մարմարէ.
 Եւ Թո՛ղ քնարիդ եօթը լարերը հնչեն
 Իմաստութեան խորհուրդին մէջ կենակից.
 Պիտի վըրադ հակէ ինտրա միջոցէն
 Ուր կը յանգի ճշմարտութեան ամէն գիծ...
 Բայց եթէ օր մը դողդոջուն ձեռքերով
 Ա՛լ չի կրնաս վերցնել Բաժակդ Արեւին,
 Խորունկ աչքերդ հոգիիդ վրայ փակելով
 Մախաղիդ մէջ փնտռէ՛ Մահուան բանալին...
 Ո՛վ Վալմիքի, ո՛վ հագնեցող իմաստուն,
 Քո՛ւկդ է աշխարհն իր գանձերով դիւթական,
 Եւ Տառապանքն հրապուրել կրնաս դուն,
 Երբ հոգեին զոհարբես ամէն բան...»
 Ու Վալմիքի տեսաւ ինտրան որ անհուն,
 Հրաշատեսիլ, խորհրդաւոր, պանծալի,
 Կը բարձրանար դէպի երկինքն աստղերուն...
 Առաւ ծաղիկն, առաւ Բաժակն, ու վայրի
 Երանութիւն մը կը բղիւէր հոգիէն,
 Երբ շօշափեց այն բանալին ոսկեղէն
 Որ կը բանար մըռայլ խորհուրդը մահուան,
 Եփենոսէ Թանձրը դուռի մը հանգոյն
 Որուն ետին անթիւ Զահեւ կը շողան

Գողգեսն բռնկած արեգակէ մ'յանկարծոյն...
 Այսպէս զընաց ճամբաներէն Քաղաքին
 Ուր կը դիմեն ուխտաւորներ Գանգէսի,
 Հին բանաստեղծն, անմահական վալմիքին
 Որ դարերու գերեզմանէն կը խօսի...
 Մնացաւ գիւղեր, հայրենական դաշտերէն,
 Տեսաւ կիները կանեփի քաղաքներ,
 Երբ արևի շառափներով հըրեղէն
 Ակօսաւոր իր լայն ճակատը կ'այրէր,
 Ան հանգչեցաւ ամէն ճամբու եզերքին,
 Ամէն ծառի ստուերին մէջ խոկալով,
 Հիմա գողգեսն նոր տիեզերք մ'էր հոգին
 Ուր աստուածներն էին քնակած դարերով...
 Ու կողկոռուալ ինչպէս կաղնին ոստախոիւ
 Որուն արմատը կ'ընդգոգէ շիրիմներ,
 Որ չափուելով կայծակին դէմ՝ անկըռիւ,
 Կը ծաւալէ խորունկ ստուերն, ալեհեր
 Մեծ Քնարակիրը վալմիքի, վերացած՝
 Կեանքին բոլոր բաբախումները կը զգար,
 Եւ իր հոգին արծիւօրէն թևաւայ
 Արևին դէմ կը սաւառներ վեհարար...
 Ինչ պիտ' ընէր Սիրոյ Մաղիկն սպիտակ,
 Ինչ պիտ' ընէր ոսկի Բաժակը լեցուն,
 Երբ կը հակէր իր քայլերուն բովանդակ
 Ինտրա՝ աստուածը երկնային ջահերուն...
 Ու վալմիքի հեռու գողգեսն իր ճամբէն
 Կը մոլորէր, միտքը, մազերն ալ հովին։ —
 Հոն ուր Գանգէսն և իր շամբերը կ'երգեն,
 Դէպի տաճարն ուխտաւորներ կ'երթային...
 Խառնուեցաւ անոնց, հնամաշ վերարկուն
 Իր եօթնադի քնարին վըրայ ծածկելով,
 Ստուերին մէջ իրիկունն էր ոսկեգոյն,
 Ու վալմիքի կը շնչէր բոլոր, գինով,
 Մաղիկներուն որոնց անթիւ փունջերէն
 Տաճարին դուռն էր զարդարուած մարմարեայ.
 Սպասեց հոն սիրտն ամփոփած տիւրօրէն
 Իրրև սափոր մը՝ զողողուն ծունգին վըրայ...
 Ուխտաւորները կ'անցնէին, ու մըռայլ
 Թափօրին մէջ տեսաւ բերթողը հնդիկ
 Տփղոյն աղջիկ մը ձեռքերով լուսափայլ,
 Կարծես մահուան անոյշ պատկեր մը քաղցրիկ,
 Աչքերն անհուն, խորհրդաւոր, երկնային
 Գեղեցկութեան մը տեսիլքէն հրապուրուած,
 Երկար մազերը վիժանուտ կ'իյնային
 Զգլխական բուրումներով թաթաւած...
 Ու դալկահար էութենէն բովանդակ

Ստուերին մէջ կը ծաւալէր մեղմագին
 Անծանօթ խունկ մը թեւերով սպիտակ
 Որոնց վըրայ կ'անգայտանար իր հոգին...
 Մինակ էր ան, ու ծնրադիր աղօթեց,
 Երբ Վալմիբի սիններուն մօտ կը լըսէր
 Անոր խօսքերը մեղեդի՝ տրտմահեծ
 Ուր թօշնեցան յոյսի տփոյն ծաղիկներ...
 Իր ոսկեհիւս պատմունանները միայն,
 Ու թանկագին մարգարիտներ Պէնկալի
 Պիտ՝ ունենար դիցունիի մը նըման,
 Երբ գերեզման իջնէր հուրին պաշտելի...
 Անոր մազերը ծանրակապ հիւսքերով
 Պիտ՝ ըլլային ոսկեպըսակ եփենոս,
 Պիտի դառնար հողը սափոր մը գինով
 Իր մարմինէն ամբողջ կնդրուկ և ամբոս...
 Եւ իր մասները լուսեղէն ու սլացիկ,
 Կօշարաներ բուրումնաւէտ ստաշխի,
 Պիտ՝ ըլլային յաւերժօրէն թափանցիկ...
 « Ինչո՞ւ համար լոյսն արեւէն կը բղխի,
 Ինչո՞ւ համար կը ծաղկի վարդը կարմիր
 Խաւար հողին երակներէն անծանօթ,
 Երբ կը մեռնիմ անհունօրէն վշտալիւր,
 Կապոյտ հիւրիկն ալ կը թօշնի սրտիս մօտ... »
 Այսպէս տըխուր ան կ'աղօթէր արծանի
 Լուռ կեցուածքով, թևատարած, տեսլային,
 Երբոր ջահերն առկայծելով մի առ մի
 Իր աչքերուն շրջագումներ կու տային,
 Ու դէմքին վրայ մահատիպար և տփոյն
 Կ'երանգէին մեղմիկ լոյսի ծաղիկներ...
 Բոլոր ջահերը մարեցան դողդոջուն,
 Երբ Վալմիբի կոյսին վերեւ խոնարհած
 Անոր մարմինն իբրեւ սափոր կը խըմէր
 Իր բովանդակ իսկութիւնով լուսարբած...
 Ուխտաւորները կ'եղնէին տաճարէն
 Լուռ թափորի ցընորական տողանցով,
 Երբ Վալմիբի տըւաւ կոյսին գաղտնօրէն
 Յաւերժական Սիրոյ Ծաղիկն հոգեթով,
 Ու գերդ ըստուեր մ'աստուածօրէն անծանօթ
 Սիւներուն մօտ անհետացաւ շուտափոյթ...
 Ելաւ աղջիկն և աչքերով երազկոտ
 Տեսաւ Գանգէսն ուր ալիքները կապոյտ
 Իրիկունով լիճի մը պէս վիտակուած
 Կը ձուլուէին մըթութեան հետ շամբերուն, —
 Եւ օձահմայ սըրինգներէն արթնցած
 Կը բարձրանար անոյշ դիւթերդ մը հեռուն,
 Եւ աստղերէն գոգցես համբոյր մը կ'իջնէր,

Զեփուոն մէջ կային հազար համբոյրներ
 Ու վալմիքի տեսաւ աղջիկը զըւարթ
 Որ Սիրոյ վարդը ձեռքին մէջ, թեւարաց՝
 Կը խառնուէր ստուերներուն ոսկեզարդ...
 Հանդիպեցաւ դըրան առջև տաճարին
 Յոգնատըխուր մուրացկանի մ'ալեհներ
 Որուն ձեռքերը զոգոյշուն կ'առնէին
 Անցորդներէն ողորմութեան ընծաներ:
 Իր մօտը կար փոքրիկ տըղայ մը սիրուն
 Որ զըրկըւած էր վաղաժամ արեւէն,
 Տըղան կ'երգէր սյնքան սրտով մեղմօրէն
 Յաւատանջ երգը հեռաւոր լոյսերուն:
 Տըղան կ'երգէր ընդհատօրէն յուզելով
 Երկար սըրինգ մը շրթունքին վրայ տօգոյն,
 Երկար եղէգ մը եօթը բաց վէրքերով,
 Եօթը վէրքերն էին երգերը հնչուն...
 Փոքրիկ տըղան ունէր մագեր ոսկեղէն,
 Ճակատին վրայ կը ստուերէին զանգուրներ,
 Եւ կորսուած Արեւներուն գարունէն
 Շրթունքին վրայ կարծես մեղուն կը թէր...
 Եւ ծերունին մէկ ձեռքն անոր գլխուն վրայ՝
 Կ'օրհնէր անցորդը ողորմած հոգիով,
 Երբ վալմիքի սիններուն մօտ մարմարեայ
 Կեցաւ. բաժակը մախաղէն հանելով՝
 Հիաղիտեց անոր արուեստն հրաշալի
 Որթատունկի ողկոյզներով ծանրաբեռ,
 Զայն մօտեցուց իր շրթներուն, երբ կ'երգէր
 Տօգոյն տըղան մեռած կարօտ մ'արեւի...
 Բայց դեռ կաթիլ մը եզերքէն չի խըմած
 Արեւոյթեան այդ գինիէն անըսպառ,
 Մուրացկանին տըւաւ բաժակը լեցուած,
 Եւ համբուրեց երգիչ տըղան իր պայծառ
 Շրթունքներէն, բիւրեղին պէս ակերուն
 Որոնց վըրայ կը խոնարհէր ատենօք
 Անոյշ ստուերը հէքեաթի մը սիրուն,
 Որ պարմանի մ'էր գեղավարս և անհոգ...
 Երբ տաճարէն հաւատացեալը վերջին
 Կը հեռանար տալով ընծան իր փոքրիկ,
 Ունկնդրելով ալիքներու մըմունջին
 Դեռ կ'երազէր մեծ բանաստեղծը հնդիկ,
 Մեծ քնարակիրն, անմահական վալմիքին
 Որուն համար վիշտը պարտէզն էր անհուն
 Գեղեցկութեան և ցընորքի վարդերուն,
 Որուն համար խորունկ սափոր մ'էր հոգին
 Մարգարտայած արտասուքի շիթերով...
 Երբ ծերունին հեռացած էր տանելով

Ոսկի բաժակը, վալմիքի սրտին մէջ
 Դեռ կը լըսէր տրամօրօր երգը տըղուն,
 Եւ ինչպէս հուր մը գեղեցիկ և անշէջ,
 Շրթունքին վրայ կը զգար լըքուած և անհուն՝
 Սիրոյ համբոյրն իբրև շուշան մը ծաղկած...
 Քնարը վերցուց, և իր մագերէ հովին՝
 Ուզեց երթալ ճամբաներէն ուր մեկնած՝
 Հագար անգամ վերադարձած էր արդէն...
 Քանի՜ անգամ պիտի հասներ տակաւին
 Հանգրուանները միևնոյն, և կեանքէն
 Երբ արգեօք իր պըսականերով պիտի՝ ըլլար
 Յոգնած, ու միշտ աստուածօրէն վշտանար...
 Ու վալմիքի տեսաւ զիշերն անսաման,
 Անքան խորունկ և լուսածոր, գեղեցիկ,
 Արդէն կարծես կը բացուէր դուռը մահուան,
 Երկրին մօտիկ էին սիրտերն աստղերուն
 Աղբիւրներու բիրեղին պէս թափանցիկ,
 Եւ եթերին յակուրջներէն օրօրուն
 Մեղեդիներ կը լսուէին հեռուօր,
 Ու վալմիքի կը զգար հրճուանքը բոլոր,
 Եւ պատմութիւնն իր մեծ կեանքին զոհարբը
 Ան կը կարդար անմահութեան զաղանիքով...
 Հին բանաստեղծն իր վերջին յայտը կ'երգէր,
 Երբ հիւրիկներ կը ծաղկէին ափին ջով
 Դիցարբնակ և լուսահոս գետերուն,
 Մեծ քնարակիրը բացաւ դուռը մահուան,
 Եւ յիշելով փոքրիկ, անոյշ կոյր տըղան,
 Անոր երգերն եղէգին մէջ թրթռուն,
 Եւ յիշելով պարմանուհին դալկահար,
 Եւ ծերունին որուն հոգին էր խաւար,
 Ան հուսկօրէն դարձաւ կեանքին դիմական
 Ուր հոգին զոհարբեց ամեն բան...
 Եւ պատկերները տեսական, ժպտագին
 Ամբողջ անցեալն էին հիմա զարդարած,
 Յաւերժութեան վառ աստղերէն պըսակուած
 Երբ կը մեռնէր հին բանաստեղծ վալմիքին...:

Իր քնարին ցուլը կ'արածի դեռ հիմա
 Երկնադաշտին ցորեաններէն ոսկեման,
 Երբ ծիծեռնակն ապրիլի մէջ կը դառնայ,
 Ու Տաճարին քիւերն ամբողջ կ'արթըննան...:

(Աստուածներուն վերջալոյսը)

ԱՐՄԵՆ-ԵՐԿԱՏ